

UDK 35.07(497.5 Dalmacija)''16''(093)
725.1(497.5 Zadar)''16/19''(093)

Primljeno: 3. 1. 2013.
Prihvaćeno: 16. 4. 2013.
Izvorni znanstveni rad

Zadarska Providurova palača u vrijeme mletačke uprave

Krasanka Majer Jurišić
Hrvatski restauratorski zavod
Ilica 44
10000 Zagreb
Hrvatska
E-adresa: kmajer@h-r-z.hr

Palača generalnoga mletačkog providura u Zadru složen je građevinski kompleks sagrađen početkom 17. stoljeća. Opsežne pregradnje izvedene u 19. stoljeću uvelike su izmijenile izvorni prostorni raspored i oblikovanje pročelja palače. U članku se, temeljem podataka dobivenih proučavanjem arhivskih dokumenata, daje potpunija slika dosadašnjih saznanja o providurovoj upravnoj zgradi, razmatraju se okolnosti i potreba izgradnje te njezin izgled i uređenje u posljednja dva stoljeća mletačke uprave u Dalmaciji.

Ključne riječi: upravna palača, mletačka uprava, generalni providur, Zadar, Dalmacija, arhivski dokumenti

Palača generalnoga mletačkog providura za Dalmaciju i Albaniju u Zadru (slika 1) izgrađena je početkom 17. stoljeća u jugozapadnome dijelu gradske jezgre (slika 2). Složeni kompleks činilo je nekoliko zgrada među kojima su, osim glavne zgrade u kojoj je bio providurov stan, bile i zgrade ostalih visokih dužnosnika mletačke uprave u Dalmaciji te nekoliko unutrašnjih dvorišta.¹ Iako je do

¹ Palača je sagrađena na prostoru određenome današnjim Trgom Petra Zoranića i Medulićevom ulicom na istoku, kneževom palačom na zapadu te trgom pred crkvom sv. Šime na sjeveru i Ulicom Špire Brusine na jugu. Prvi ju, prema Mariji Stagličić (Marija Stagličić, „Izgradnja kneževne i providurove palače u Zadru“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 20, Zadar, 1982., 75-92.), spominju Angelo Nani (Angelo Nani, *Notizie storiche della città di Zara*, Zadar: Tipografia G. Woditzka, 1883.) i Carlo Federico Bianchi (Carlo Federico Bianchi, *Fasti di Zara*, Zadar: G. Woditzka, 1888., 86., 103. i 112.), dok njezinu dataciju donosi Lorenzo Benevia (Lorenzo Benevia, „A proposito di alcune iscrizioni lapidarie venete in Zara“, u: *Annuario Dalmatico*, Zadar, 1890., 20). Usporedi i: Giuseppe Sabalich, *Guida archeologica di Zara*,

Slika 1. Trg Petra Zoranića. Razglednica izdana u nakladi Ernesta Petrija, početak 20. stoljeća. (Objavljeno u: Zvonimir Šuljak, *Zadar na starim razglednicama*, Rijeka: Adamić, 2005.)

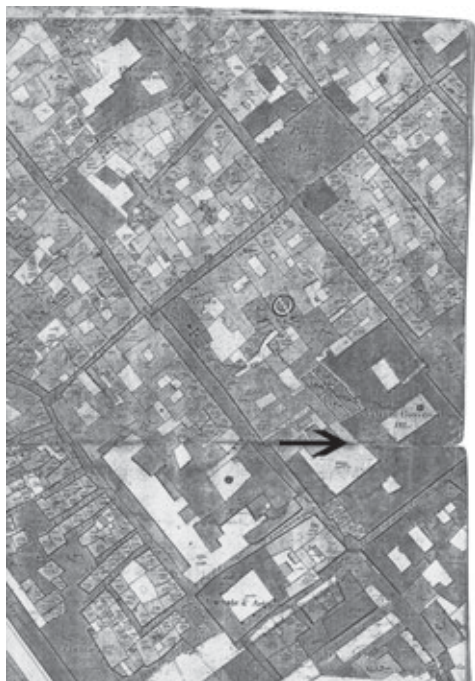
sada često bila spominjana u stručnoj literaturi, a o njezinoj je povijesti i sklopu koji je činila zajedno s palačom zadarskoga kneza, posebice promjenama u 19. stoljeću, iscrpno pisala Marija Stagličić,² nova istraživanja arhivskih dokumenata doprinijela su još boljemu poznavanju okolnosti izgradnje kao i izgledu i uređenju palače u 17. i 18. stoljeću.

U razdoblju mletačke uprave na istočnoj jadranskoj obali, koje je prethodilo izgradnji stalnoga sjedišta upravitelja za Dalmaciju tijekom 15. i 16. stoljeća, iz Venecije su redovito slani providuri, upravitelji i vojni zapovjednici čija je zadaća bila nadziranje općega stanja i eventualne intervencije u svrhu jačanja mletačke vlasti.³ Oni tada nisu imali neko stalno sjedište nego su putovali prema

Zara: Tipografia di Leone Woditzka, 1897., 271-296.; Angelo de Benvenuti, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, Milano: Fratelli Bocca Editori, 1944., 295.; Kruno Prijatelj, „Spomenici Zadra XVII. i XVIII. stoljeća“, *Zbornik Zadar*, Zagreb, 1964., 573-580: 574., Maja Novak, „Zadar glavni grad Mletačke Dalmacije i Albanije“, *Radovi instituta JAZU u Zadru* sv. 11-12, Zadar, 1965., 187-202: 193.; Ivo Petricioli, *Povijesni i umjetnički spomenici u Zadru*, Zadar: Turističko društvo Liburnija, 1973., 64.; Tomislav Raukar, Ivo Petricioli, Franjo Švelec, Šime Peričić, *Prošlost Zadra III - Zadar pod mletačkom upravom*, Zadar: Narodni list i Filozofski fakultet u Zadru, 1987., 537. Također, palača i njezin građevinski razvoj i uređenje istraženi su u sklopu rada na primjerima reprezentativne upravne arhitekture dalmatinskih gradskih središta u: Krasanka Majer Jurišić, *Javne palače u Dalmaciji u vrijeme mletačke uprave*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012.

² Stagličić, „Izgradnja kneževe i providurove palače u Zadru“, 75-92; Marija Stagličić, *Građevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru, Zadar, 1983., 129-132; Marija Stagličić, M. *Graditeljstvo u Zadru 1868.-1918.*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1988., 55-58.

³ Prvo vrijeme mletačke uprave u Dalmaciji označio je nastavak rada vijeća gradskih komuna, koja su jednim dijelom i dalje provodila autonomnu srednjovjekovnu praksu vladanja premda je u konačnici ipak sve nadzirao knez biran od strane Mletačke Republike. Više u: Maja Novak, „Sudstvo, državna uprava i gradnje u Mletačkoj Dalmaciji i Albaniji“, *Radovi instituta JAZU u Zadru* sv. 6-7, Zadar, 1960.,

Slika 2. Kopija plana Zadra s početka 19. stoljeća, detalj s označenim položajem provedurove palače. Državni arhiv u Zadru.

ativno središte. Isti podatak ponavljaju i Andrea Giustiniani i Ottaviano Valier, koje je Venecija poslala u Dalmaciju 1576. godine. Također, valja reći da je u 16. stoljeću Zadar bio vrlo važna i suvremena vojna utvrda, što je zasigurno bilo od interesa u tadašnjim ratnim prilikama.⁴ Stoga Venecija od 1597. godine - kada počinje rad stalne institucije generalnoga provedura za područje Dalmacije i Mletačke Albanije⁵ - određuje njegovo sjedište upravo u Zadru, koji je time postao središte mletačke vlasti. Provedura je mletačko Veliko vijeće redovito

potrebi, a u pisanim se dokumentima kao mjesto njihova boravka u vrijeme posjeta Dalmaciji najčešće navode galije. Venecija povremeno šalje i sindike, to jest osobe u funkciji istražitelja, koji su iscrpno izvještavali o događajima u dalmatinskim gradovima i okolicu. Koncem 16. stoljeća političke prilike te ishodi mletačko-turskih ratova potaknuli su Veneciju da osigura čvršću kontrolu nad posjedima koje je imala na našoj obali. Pri izboru određišta odakle će funkcionirati cjelokupna uprava nametnula se činjenica da je Zadar u to vrijeme već slovio kao najvažniji grad Dalmacije. Tako je, primjerice 1571. godine, u relaciji provedura za Dalmaciju Zuanna de Lezze zabilježeno da je Zadar najvažniji grad cijele provincije, no tada još uvijek nije bio i glavno upravno i administra-

237-255; Maja Novak, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 1965.; Tomislav Raukar, „Komunalna društva u Dalmaciji u XV. st i prvoj polovini XVI. stoljeća“, *Historijski zbornik* 35, Zagreb, 1982., 43-118; Ivan Pederin, *Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji 1409.-1797.*, Dubrovnik: Matica hrvatska Ogranak Dubrovnik, 1990.

⁴ O značenju Zadra koncem 16. stoljeća u: Novak, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, 189-191., Andrej Žmegač, „Zadarske utvrde 16. stoljeća“, *Radovi instituta za povijest umjetnosti* 27 (2003), 107-118, 107 i 116; a više o tadašnjim povijesnim prilikama i u: Grga Novak, „Presjek kroz povijest grada Zadra“, *Radovi instituta JAZU u Zadru*, 11-12 (1965): 7-76. i Raukar, Petricoli, Švelec, Peričić, *Prošlost Zadra III - Zadar pod mletačkom upravom*.

⁵ Tamara Šarić Šušak, Robert Leljak, „Pisma vještaka mjernika 1706.-1797.“, *Analitički inventar*, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2001., 3.

imenovalo između članova mletačkoga plemstva i to najprije na razdoblje od dvije, a kasnije na tri godine. Njegova je uloga, sve do 1797. godine, bila posredovanje između lokalnih centara i središnje vrhovne vlasti, jačanje utjecaja mletačke moći, obavljanje diplomatske zadaće, donošenje važnih odluka koje su imale snagu svojevrtnih zakona, nadziranje sudstva, osiguravanje redovitoga ubiranja zadanih nameta i briga o financijama; općenito, zastupanje interesa dužda i venecijanskoga vijeća te svime time pridonijeti i većoj centralizaciji uprave u regiji.⁶ Svojim je djelovanjem generalni providur istovremeno objedinjavao civilnu i vojnu upravu jer je (osim navedenih zadaća) bio i vrhovni zapovjednik u pokrajini, a jedna od njegovih najvažnijih dužnosti i obveza bila je održavanje mira na granicama. U svim tim poslovima pomagali su mu razni pomoćnici te cijeli administrativni aparat.

Po dolasku novoga državnog predstavnika u Zadar nije postojao prostor u kojemu bi se on i njegov ured, koji se s vremenom pretvorio u centralnu administrativnu vlast Dalmacije i Albanije, smjestili. Stoga je isprva generalni providur boravio u privatnim palačama za koje je plaćan najam, a nalazile su se u samoj blizini rezidencije zadarskoga kneza. Prema jednome dokumentu iz druge polovine 16. stoljeća može se zaključiti o vrlo ranoj namjeri uređivanja stalnoga boravišta generalnoga providura u Zadru, odnosno o kupovini palače za potrebe rada i smještaja - i providura i prateće administracije.⁷ Iz toga spisa doznajemo da je Alvise Dandolo mletačkoj upravi ponudio na prodaju kuću u kojoj su

⁶ Maja Novak, „Generalni providuri Dalmacije i Albanije u XVIII. stoljeću: prema ocjeni neslužbenih suvremenika“, *Radovi instituta JAZU u Zadru* sv. 4-5, Zadar, 1958-1959., 341-374; Maja Novak, „Javni i društveni odnosi generalnih providura Dalmacije“, *Radovi instituta JAZU u Zadru* sv. 9, Zadar, 1962., 251-280.

⁷ Državni arhiv u Zadru (DAZd). Ducali e terminazioni, knjiga III (1547-1566): 138. (1313). Napomena: Dokument je jednim dijelom izgorio pa nije moguće u cijelosti iščitati njegov sadržaj, a prijevod čitljivoga dijela glasi: „*Presvijetli prvače i prepoštovana gospodo, budući da sam ja, Alvise Dandolo, sin pokojnoga Francesca, saznao da je Vaša Svjetlost odlučila kupiti u Zadru kuću za boravak preblagih generalnih providura u Dalmaciji, a budući da ja imam jednu, u kojoj je, zajedno s jednom kućom Vaše Svjetlosti, boravio preblagi gospodin Lorenzo Moro kao i preblagi gospodin Antonio Coco, tadašnji providuri, a sada samo u mojoj [...] boravi preblagi gospodin Giovanni Mocenigo, s time da će ondje boraviti preblagi gospodin Giambattista Quirini, za koje [...] mi je plaćen najam, kako se vidi u primjerku u [...]; nadalje, u tom im je više puta spomenutoj kući u Zadru boravak zgodan zbog štala, vrlo velikoga dvorišta i vrta, stvari koje su zbog konja nužne providurima, a blizu je vratima prema kopnu i usred palača presvijetlih rektora; osim toga, nalazi se uz kuće Vaše Svjetlosti; ako bi se ona ponovno povezala s kućom Vaše Svjetlosti u kojoj borave tajnici presvijetlih kapetana, a rečenim tajnicima dalo boravište u jednoj drugoj kući Vaše Svjetlosti, i koja je uz nju i koja je bila boravište [...], a sada je prazna jer nema [...] – postala bi vrlo prikladno boravište, od kojega ni u Zadru ni u velikome dijelu Dalmacije neće biti boljeg -, i to uz malen trošak, kao što sam od vaših preblagih rektora mogao vrlo dobro saznati. Stoga molim Vašu Svjetlost da primi podatke o rečenoj kući, koju ću ja ustupiti ili za novac ili u zamjenu ili na bilo koji drugi način koji se bude više svidio Vašoj Svjetlosti [...]*“. Prijevod teksta dr. sc. Šime Demo.

već odsjedali providuri za njihova boravka u Zadru. Kuća je imala štale, vrlo veliko dvorište i vrt, a nalazila se u blizini gradskih vrata i kneževe palače uz kuće u kojima su bili smješteni kapetanovi tajnici. S druge strane, sačuvan je još jedan spis, i to iz 1605. godine, prema kojemu bi se za providurov stan uredila kuća blizu same kneževe palače.⁸ U njoj je, prije nego je premješten u tvrđavu, boravio kamerlengo, a u njoj su providuri i ranije povremeno odsjedali. Nije poznato radi li se o istoj zgradi te je li ona na kraju doista i otkupljena da bi poslužila kao jezgra za izgradnju cijeloga kompleksa. Također se u stručnoj literaturi kao činjenica navodi i podatak da je providurovo sjedište tijekom njegovih boravaka u Zadru, još od 1418. godine, bilo u dijelu grada namijenjenome vojsci.⁹ S vremenom, kao i radi potrebe formiranja stalnoga providurova sjedišta, uređen je novi (prilično velik) stambeni i administrativni prostor uz kneževu palaču na prostoru gdje su bile privatne kuće,¹⁰ a nasuprot zgrada oružane i palača kapetana.¹¹

Glavna zgrada - providurova palača - dovršena je 1607. godine u vrijeme tadašnjega generalnog providura Gianbattista Contarinija, o čemu svjedoči natpis na istočnome pročelju (slika 3).¹² To istočno, glavno pročelje palače danas je

⁸ Archivio di Stato di Venezia (ASVe). Senato Mar, registro 65., p. 160. Vidi Arhivski prilog 1.

⁹ Benvenuti, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, 298. Takvo određenje ne precizira pobliže samu lokaciju palače jer je mletačka vojska u 15. i do sredine 16. stoljeća bila razmještena na nekoliko mjesta unutar gradske jezgre: uz kneževu palaču, na gradskome trgu i uz gradska vrata s time da je *Cittadella* bila u južnome, a kaštel u sjeverozapadnome dijelu grada. O tome više, primjerice, u: Raukar, Petricioli, Švelec, Peričić, *Prošlost Zadra III - Zadar pod Mletačkom upravom*, 127-133., 277-284., Domagoj Madunić, „Mjera grada: zadarski popis stanovništva 1527. godine“, *Povijesni prilozi* 36 (2009): 23-63., 43.

¹⁰ Kuće s kojima je kneževa palača graničila u 15. stoljeću pobrojane su u opisu palače u zadarskome katastru, koji je 1421. godine sastavio gradski kancelar Teodor de Prandino: „*Una domus undique murata cuppis coperta, cum canapis, magacenis, cancellaria, duabus mansionibus pro cavallerys et cerceribus de subtus, posita Jadre in confinio sancti Stephani prope plateam magnam a parte orientali infra nos confines: de traversa est via publica, oriente est domus ser Nicole de Slovadis partem, et partim est domus ser Zoilli de Ferra, que tenetur ad afflictum pro ducatis octo auri in anno pro stabulis equorum et hospicio fanularum domini comitis, ac pro feno et paleis collocandis, et partim est quedam domuas, que fuit ser Simeonis de Begna, dana ducali dominationi in concambium puncte Insule Magna de meridie partim est domus ser Simonis de Saladinis, et partim sunt loca monasterij (...)*“, Stjepan Antoljak, „Zadarski kastik 15. stoljeća“, *Starine JAZU* sv. 12, Zagreb, 1949., 374. Nacr. s označenim položajem kneževe palače i susjednih kuća (prema podacima iz Katastra) donosi Ivo Petricioli u: Ivo Petricioli, „Lik Zadra u srednjem vijeku“, *Radovi instituta JAZU u Zadru 11-12* (1965): 143-186.

¹¹ Giovanni Smirich navodi podatak (prema C. F. Bianchiju) da je oružana sagrađena još 1445. godine. Giovanni Smirich, *Il cortiletto del Palazzo del „Capitan grando“ in via dell'Armamento in Zara*, Zara, 192?.

¹² Natpis donosi Giuseppe Sabalich (Sabalich, *Guida archeologica di Zara*, 270.): „D.O.M. / (AE)DES HAS INSIGNES TEMPORE PERBREVI PROCELLAR. / CON (...) / (...) AC TOTIUS SINUS ADRIA / TICI .. DECRETO SUCCESSO / RUM COMMODIS A FUNDAMENTIS CONSTRUXIT / MD-CVII“, a dio koji on nije iščitao, prema navodima koje donose L. Benevia i Giuseppe Ferrari-Cupilli, Maja Novak: Novak, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, 193.: „CONTARENVS JOA-

Slika 3. Ploča s natpisom iz 1607. godine na glavnome pročelju providurove palače, slikano 2011.

Slika 4. Glavno pročelje providurove palače slikano 2011.

dvokatno s pet osi otvora (slika 4). U sredini je ulaz u zgradu, a iznad njega na prvome i drugome katu trostruki su polukružno zaključani balkonski otvori neostilskih odlika te u vrhu zgrade izdignuti svjetlarnik s tri prozora. Sa svake strane još su po dvije prozorske osi. Takav izgled rezultat je preoblikovanja izvedenoga pri podizanju drugoga kata 1871. godine.¹³ U 17. stoljeću kada se palača gradi pročelje je imalo samo jedan kat, koji je u središnjemu dijelu bio rastvoren trodijelnim balkonskim otvorom (slika 5). Središnji otvor bio je lučno zaključen i viši od ostala dva koja su bila pravokutnoga oblika. Kameni balkon bio je postavljen na četiri bogato profilirane konzole, a njegova ograda izvedena

kamenim stupovima. Iznad balkona najvjerojatnije je bio ugrađen reljef lava sv. Marka. Portal u prizemlju, blago istaknut iz mase pročelnoga zida i izveden u bunjatu, također je izvorno bio formiran iz tri otvora: središnjega, lučno zaključenoga te dva manja bočna pravokutnoga oblika. Načinom oblikovanja i rusti-

NNES BAPTISTA PROCONSUL / DALMATIA ET EPYRI“. Ploča je pravokutnoga oblika i nije sa sigurnošću poznato gdje se izvorno nalazila. Detaljnije u: Laris Borić, *Renansna skulptura i arhitektonska plastika u Zadru*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., 806-807.

¹³ Stagličić, „Izgradnja kneževе i providurove palače u Zadru“, 90.; Stagličić, *Gradevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*.

Slika 5. Fotografija baroknoga pročelja providurove palače. Znanstvena knjižnica Zadar, Marasovićeve album.

kom taj se portal palače nadovezuje na zadarsku graditeljsku tradiciju Sanmichelijevih, o čemu je već bilo govora u stručnoj literaturi.¹⁴ Općenito govoreći, može se zaključiti da glavno pročelje providurove palače, kakvo je bilo sagrađeno u 17. stoljeću, pokazuje odlike zajedničke oblicima raščlambe koji se u stambenoj arhitekturi Venecije javljaju koncem 16. i početkom 17. stoljeća.¹⁵ Takva raščlamba uključuje središnju naglašeno rastvorenu os pročelja – s trostrukim, visokim lučno zaključanim prozorima s balkonom, uz koje su po još jedan ili dva prozora sa strane. Najčešće se takvi otvori oblikuju na prvome i drugome katu, dok su u prizemlju pravokutni prozori jednostavno oblikovanih okvira, a ispod krovne strehe samo maleni kvadratni prozori. U nekim je primjerima, kao i u Zadru, iznad samoga pročelja prisutan i zabatno zaključan uzdignuti dio središnje osi s jednim ili dva prozora.

Providurova palača bila je povezana s kneževom kratkim sjevernim krilom. Njegovo dvokatno pročelje prema crkvi sv. Šimuna podijeljeno je u deset prozorskih

¹⁴ Stagličić, „Izgradnja kneževne i providurove palače u Zadru“, 88.; Stagličić, *Gradjevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, 130.; Stagličić, M. *Graditeljstvo u Zadru 1868.-1918.*, 55.; Pavuša Vežić, „Vrata Michelea Sanmichelija u Zadru“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 29, Zagreb, 2005., 93-106. i 103.; Borić, *Renesansna skulptura i arhitektonska plastika u Zadru*, 807.

¹⁵ Paolo Maretto, *La casa veneziana nella storia della città dalle origini all'ottocento*, Venezia, 1992.

osi, dok je prizemlje rezultat brojnih pregradnji i prenamjena prostorija. Zanimljiv detalj na tome pročelju jest kamena dekoracija ugrađena u razini prvoga kata istočnoga dijela. Dekoracija, složena iz elementa kartuše s otučenim grbom i prazne niše, vrlo je vjerojatno ugrađena u čast nekoga od mletačkih providura,¹⁶ no, nažalost, nije ostao sačuvan nikakav natpis. Poviše toga nekada je bio ugrađen i reljef lava sv. Marka. Južnim je pročeljem sjeverno krilo providurove palače zatvorilo veliko unutrašnje dvorište s cisternom koje datira u sredinu 17. stoljeća.

U to se vrijeme s južne strane palače oblikuje i veliko dvorište s konjušnicama (*Cortile delle Scuderie ili Cortile di Cavallerizza*) uz koje su bili prostori namijenjeni boravku i stanovanju providura konjice (*Casa del Provveditor della Cavalleria*). Prema arhivskim dokumentima¹⁷ palača providura konjice izgrađena je već početkom 17. stoljeća, dok se 1638. godine znatno uređuje. Spomenuti je građevinski zahvat bio dovršen najkasnije do sredine 17. stoljeća, što je vidljivo na planu Zadra iz toga vremena¹⁸ (slika 6) gdje su jasno naznačene sve tadašnje palače u funkciji uprave. U sklopu nasuprot crkvi sv. Šime to su bile kneževa palača (*Palazzo del Conte*), providurova palača (*Generalato*) i palača providura konjice (*Palazzo del Provveditor de Cavalli*) te istočno od njih kape-

¹⁶ Stagličić, „Izgradnja kneževe i providurove palače u Zadru“, 88.; Stagličić, M. *Građevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, 131.; Stagličić, M. *Graditeljstvo u Zadru 1868.-1918.*, 55; Borić, *Renesansna skulptura i arhitektonska plastika u Zadru*, 808.

¹⁷ M. Stagličić (Stagličić, „Izgradnja kneževe i providurove palače u Zadru“, 89. i Stagličić, *Građevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, 129. i 294.) gradnju datira u 1638. godinu prema natpisu i godini na kamenoj ploči ugrađenoj u dvorište konjice te prema podacima o postojanju arhivskih spisa iz prve polovine 17. stoljeća, što u svome tekstu o Zadru donosi G. Sabalich (Sabalich, *Guida archeologica di Zara*, 283.). To su spisi generalnih providura Giustiniana Belegna (1617-1622) i Alvisa Moceniga (1636-1638). Detaljno iščitavanje tih spisa iznova ide u prilog nešto točnijoj dataciji. Dok se u dokumentima G. Belegna (DAZd, Spisi generalnih providura, Giustin Antonio Belegno 1617-1622, knjiga I: 2. *Terminare gli alloggi della Cavalleria*) govori o izgradnji dijela sklopa namijenjenoga providuru konjice, spisi A. Moceniga navode isključivo popravke i preuređenja. Radi se o dva ranije poznata spisa koje, kako je rečeno, spominje G. Sabalich (DAZd. Spisi generalnih providura. Alvis Mocenigo (1636-1638), knjiga II: 84. *Ristauro della Casa del Provveditore della Cavalleria* i DAZd. Spisi generalnih providura. Alvis Mocenigo (1636-1638), knjiga II: 88. *Ristauro del Palazzo del Provveditore alla Cavalleria*), i jednome novopronađenom dokumentu (DAZd. Spisi generalnih providura. Alvis Mocenigo (1636-1638), knjiga II: 103. *Ristauro della Casa del Provveditor della Cavalleria*).

U sva tri dokumenta traže se sredstva potrebna za dovršenje radova. Činjenicom da se 1638. godine bilježe obnove, a ne izgradnja te uz podatak o sadržaju dokumenta pisanoga u vrijeme mandata već spomenutoga providura Belegna, moguće je datirati izgradnju istočnoga krila kompleksa nešto ranije nego do sada i to u prva dva desetljeća 17. stoljeća.

¹⁸ Spomenuti plan grada Zadra objavio je i datirao I. Petricioli u: Ivo Petricioli, „Ikono grafija Zadra do pada Mletačke republike“, *Radovi JAZU u Zadru* sv. 11-12, Zadar, 1965., 493-530., slika 17. Plan se čuva u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu pod inventarnim brojem HPM 89705.

Slika 6. Plan grada Zadra iz sredine 17. stoljeća. Povijesni muzej u Zagrebu.

tanova palača (*Palazzo del Capitan Grande*). I nakon toga uslijedio je čitav niz dogradnji i izmjena južnoga¹⁹ i istočnoga²⁰ dijela kompleksa kao i same providurove palače.

Osim ranije spomenutih dokumenata koji 1638. godine bilježe radove na *Casa del Provveditor della Cavalleria*²¹, iz iste je godine sačuvan i spis o nekim radovima na palači, koje je izveo majstor Girolamo Trifoni.²² On tada izvodi popravke na

¹⁹ Palača se na jugoistok širi 1704. godine i to prostor koji je oslobođen rušenjem crkve *Beata Vergine di Buongaudio*. Bianchi, *Fasti di Zara*, 103; Benvenuti, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, 298. Još je jedno proširenje izvršeno nakon što su u 19. stoljeću srušene privatne kuće još vidljive na katastarskoj snimci (Vidi sliku 2.), s time da je danas južno krilo prepoznatljivo po elementima posljednjega proširenja i to iz 20. stoljeća. Njegovo glavno pročelje jest dvokatno i artikulirano s više prozorskih osi, dok je u prizemnoj zoni široki lučni otvor kojim se pristupa u dvorište nekadašnje konjušnice. Stagličić, „Izgradnja kneževne i providurove palače u Zadru“, 88.; Stagličić, *Graditeljstvo u Zadru 1868.-1918.*, 56-58., Stagličić, *Građevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, 131.

²⁰ Istočno je krilo danas jednokatno, a glavno pročelje ima niz jednako oblikovanih prozorskih osi. Portal u prizemlju (današnji portal ima odlike kraja 16. i početka 17. stoljeća, no na to je mjesto naknadno ugrađen u 20. stoljeću; Stagličić, *Građevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, 131., Borić, *Renesansna skulptura i arhitektonska plastika u Zadru*, 215.) vodi u jedno od manjih dvorišta kompleksa, poznato i kao dvorište providurova stana.

²¹ Vidi bilješku 17.

²² DAZd. Spisi generalnih providura. Alvisè Mocenigo (1636-1638), knjiga II: 219. *Salario al Girolamo Trifoni incaricato dalla riparazione .. degli edificij pubblici in Zara.*

većini javnih građevina u Zadru. (Uz providurovu palaču bio je, primjerice, plaćen i za radove na kneževoj palači, palači kapetana te loži i zgradi gradske straže.) Još je jedan zapis o palači i to u relaciji generalnoga providura Piera Valiera iz 1680. godine. Providur tada izvještava o velikome trošku koji je imao za uređenja kneževih palača u Zadru, Krku i Splitu te da bi za slične građevine u blagajni bilo potrebno predvidjeti stalni iznos od četrdeset dukata kojim bi se plaćalo redovito održavanje. Dalje govori kako to nije slučaj za providurovu palaču jer se za nju u tu svrhu izdvaja 240 dukata godišnje.²³

Podaci o palači iscrpniji su u zadnjemu periodu mletačke uprave u Dalmaciji jer su iz 18. stoljeća ostali sačuvani službeni dokumenti koji redovno bilježe manje ali i veće popravke. Tako se zna da je državni inženjer Giuseppe D'Andre tijekom druge polovine 1706. godine boravio u Zadru i sudjelovao u obnovi soba u palači i to prema zamisli samoga providura. Tada su na vanjske zidove dodane i neke stražarnice. U siječnju 1735. godine inženjer Melchiori radi troškovnik za ostakljenja i popravak velikoga broja prozora na palači u iznosu od 1348 cekina. Isti inženjer tijekom 1738. i 1739. godine vodio je radove na obnovi prizemlja za potrebe administrativnih ureda i smještaj obitelji službenika. Također, iz spisa doznajemo i da su 1757. godine Girolamu Albrizziju isplaćeni novci za neke popravke na palači.²⁴ Nakon toga popravljen je krov na palači 1762. godine, a troškove je potpisao inženjer Antonio Piovesana.²⁵ U periodu između travnja i studenoga 1763. godine uređene su dvorana i tri sobe u palači, za što su isplaćene plaće zidarima, stolarima, pomoćnim radnicima i staklarima.²⁶ Popravci su izvođeni i 1769. godine kada je palača „učinjena ugodnijom i udobnijom“, urešena najboljim formama svojih dvorana, stubišta, trjemova, dvorišta s

²³ „Il palazzo di Zara, Spalato, Veglia, hanno rilevato gran dispendio a misura delle angustie della mia cassa, benché la diligenza degl'illustrissimi rapresentanti che nèbbero la mano, e l'occhio abbi sempre contribuito la cautella, ed il risparmio. Per Zara fuori che il palazzo prefettizio sta ogni parte in acconcio, accordato anche in ordine dell'Eccellentissimo Senato con la contribuzione di ducati 240, appalto avvantaggioso nel calcolo di molti anni che con l'approvazione di Vostre Eccellenze formerà l'esemplare per progredire proporzionatamente in ogni altra fortezza e città. Certo è che dispensano Vostre Eccellenze ad ogni regimento ducati 40 per il mantenimento da loro palazzi et ad ogni modo convien di quando in quando redimerli dalla ruina colla spesa. Questa summa raccolta può far un conveniente fondo per addattar l'appalto che con poco supplemento, e maggior unione tenirà ogni altra parte in assetto.“, Šime Ljubić, *Listine o došajaju između južnog slavenstva i Mletačke republike*, knjiga VIII, Zagreb, 1886., 70-71.

²⁴ Radove na palači, u koje su bili uključeni državni inženjeri G. D'Andre, F. Melchiori i G. Albrizzi, navodi Darka Bilić predstavljajući njihove biografije u: Darka Bilić, *Inženjeri i civilna arhitektura 18. stoljeća u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2010., 112., 143. i 209.

²⁵ ASVe, Senato per Terra e Mar, busta 607. Pietro Michiel. Dokument od 1. veljače 1762. godine.

²⁶ ASVe, Senato per Terra e Mar, busta 609., disp. 127. *Sommario – Polizze spese fabbriche di 1763.*

bunarima i balkona.²⁷ O prijašnjemu lošem stanju građevine (*lo stato infelice*) te potrebi hitnoga popravka svjedoči arhivski dokument od 24. travnja iste godine²⁸ prema kojemu je troškovnik za radove u iznosu od 424 cekina izradio nadležni vojni inženjer Moser.

Godine 1783. radove na palači nadzire inženjer Francesco Benoni i za njih je isplaćeno 11636,4 cekina.²⁹ Sljedeće godine 1784. temeljito se popravlja cijeli stan providura Francesca Faliera, a moguće je da je u radove bio uključen i inženjer Frane Zavoreo.³⁰ Taj je državni inženjer, prema dokumentu Generalnoga katastra iz 1789. godine, radio na dijelu palače u kojemu je bio smješten arhiv odnosno kancelarija i to u razdoblju od 1782. do 1789. godine.³¹

Doba mletačke uprave završava bilježenjem palače, njezina izgleda i unutrašnjega rasporeda u spomenutom Generalnom katastru te Inventaru³² javnih zgrada iz 1789. godine s popisom pripadajućih predmeta u državnome vlasništvu. U Generalnome katastru navode se i zgrade koje su uz glavnu palaču - *Palazzo Generalizio* činile kompleks providurova sjedišta: stan glavnoga tajnika - *Abitazione del Signore Segretario* (zgrada s pet etaža), sučev stan - *Abitazione del Signore Ragionato* (zgrada podijeljena na tri etaže; ispod stambenoga prostora bile su i tri privatne radionice) i stan glavnoga kancelara - *Abitazione del Signor Cancellier* (zgrada na dvije etaže).

Opis providurove palače³³ sastavio je mletački inženjer Paolo Tironi. Iz njega saznajemo da je zgrada bila pravokutnoga tlocrta, građena od kamena, pokrivena kupama, koja je imala četiri etaže. Ispred ulaza nalazila se vanjska pregrada

²⁷ Benvenuti, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, 298.

²⁸ DAZd. Spisi generalnih providura. Domenico Condulmer (1769.-1771.), knjiga I: 67-68.

²⁹ Bilić, *Inženjeri i civilna arhitektura 18. stoljeća u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji*, 124.

³⁰ Stagličić, „Izgradnja kneževе i providurove palače u Zadru“, 88. U istome članku (str. 79-80) kao i u: Marija Stagličić, *Klasicizam u Zadru*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1996., 14-18. vidi o sudjelovanju F. Zavorea u obnovi zadarske kneževе palače početkom 19. stoljeća.

³¹ Katastar javnih zgrada (*Catastico Generale delle fabbriche tutte esistenti nelle piazze della provincia della Dalmazia divise alli quattro Quartier=Mastri di Zara, Knin, Sebenico e Spalato con l'altre piazze e territori adiacenti istituito con terminazione p.mo Maggio 1789 dell'Ill.mo ed Eccmo Signor Angelo Memo IV.to prov.dr gen.le in Dalma ed Alba MDCCCLXXXIX*) izrađen je u vrijeme uprave generalnoga providura Angela Memma 1789. godine. Dokument je pohranjen u DAZd-u. Vidi arhivski prilog 2.

³² Inventar (*Inventario Generale di tutte le pubbliche fabbriche date in consegna ai rispettivi Quartier Mastri di Zara, Knin, Spalato, Sebenico, loro teritorij e rispettivi riparti dei Quartier Mastri stessi della Provincia della Dalmazia*) stručnoj je javnosti predstavila D. Bilić u: Darka Bilić, „Generalni inventar državnih građevina u Dalmaciji iz 1789.“, *Radovi instituta za povijest umjetnosti* 31, Zagreb, 2007., 179-183. Dokument je pohranjen u ASVe.

³³ DAZd. Katastri Dalmacije iz 17. i 18. stoljeća; fond br. 6. *Catastici delle fabbriche di pubblica ragione esistenti nella provincia di Dalmazia et Albania eretti per comando del fu proveditor generale Angelo Memmo nell'anno 1789* – kutija 36: 13-14. Iako se tekst spominjao u stručnoj literaturi (Stagličić,

kroz koju se pristupalo samim vratima i ulaznome dijelu. U prizemlju se nalazila dvorana, dvije sobe za voditelje straže, soba za narednika, prostor za vojnike, zatvorske ćelije, dvorište s bunarom i prazno dvorište s trijemom na gornjoj etaži, zatim prolaz koji dalje vodi do konjaničkoga dvorišta, potom razna skladišta s hodnicima i još jednim dvorištem te štale, stari upravni ured, soba nekadašnjega arhiva³⁴ u kojoj se smjestio dio općinskoga ureda, tajno spiralno stubište, soba za tajne poslove i veliko kameno stubište s dva kraka kojima se pristupa gornjoj etaži. Tamo su pak bile upraviteljeve prostorije i prostorije namijenjene potrebama domara, kojima se moglo pristupiti stubištem iz jednoga od dvorišta u prizemlju. Drugi krak velikoga kamenog stubišta vodio je na etažu s dvoranom, uredskim prostorijama, dvije sobe visokih dužnosnika, četiri reprezentativne sobe (od kojih je jedna imala i prijestolje), s dnevnim boravkom i još dva prostora iste namjene. Tu je bio i hodnik koji je vodio do kapele s dva oratorija, terasa koja je gledala prema vrtu, još neke sobe za dužnosnike i slugе te prostorije gospodarske namjene poput kuhinje i spremišta. Na posljednju etažu vodile su drvene stubе, a tamo su se nalazile još tri prostorije. Komunikacija unutar zgrade bila je moguća još nekim stubama; primjerice, iz dvorane se moglo doći do sobice u potkrovlju ili pak drvenim stubama iz uredskih prostorija do dijela zgrade u kojemu su bile sobe za poslugу.

Inventar, koji je za zadarsku palaču također sastavio inženjer Tironi, s druge nam strane daje donekle jasniju sliku o tome kako su te prostorije u palači bile opremljene.³⁵ Tako je u providurovu stanu popisano osamnaest slika, većinom u pozlaćenim okvirima. Nažalost, nisu zabilježeni motivi, godina nastanka ili pak autori. Iako nije poznato kako su bili obojeni zidovi prostorija, njihovi su

„Izgradnja kneževе i providurove palače u Zadru“), do sada nije komentiran niti je objavljen njegov prijepis. Vidi arhivski prilog 2.

³⁴ Arhiv generalnog providura osnovao je, uz odobrenje mletačkoga Senata, providur Francesco Molin 1624. godine. (Mirisa Katić Piljušić, „Knjižnica Državnog arhiva u Zadru. Od namjesničke do specijalne arhivske knjižnice“, *Arhivski vjesnik* 53, Zagreb, 2010., 111-136. i 112.) Taj je arhiv imao značenje pismohrane u providurovoj nadležnosti, a samom odredbom kojom je osnovan određen je i položaj njegovih zaposlenika, osigurane su prostorije za smještaj građe te su doneseni propisi o postupanju i zaštiti građe. Providur Pietro Valier donio je pak koncem 17. stoljeća naredbu kojom je započelo sakupljanje svih dukala i terminacija te izrada njihova zbornika, što je uključilo razne spise koji se odnose na državne odluke, imenovanja, veleposlanikove poslove, odnos prema Crkvi, a potom i na kulturu, školstvo, zdravstvo, naoružanje i vojsku, sudstvo, arhive, pravne poslove, razne financije, trgovinu, zanate, zakone i odredbe o poljoprivredi i šumama, crkvene beneficije, bratovštine, razne fondacije i javne dražbe, pomorstvo, ribolov, sol i slično. Vidi: DAZd, obavijesno pomagalo za fond HR-DAZd-388/V-2, Dukale i Terminacije. Pietro Valier bio je generalni providur za Dalmaciju od 1678. do 1680. godine.

³⁵ Vidi u: Bilić, „Generalni inventar državnih građevina u Dalmaciji iz 1789.“, 181-182. te bilješke na str. 185.

stropovi najčešće bili prekriveni štuko-ukrasima. (Zabilježena je štukodekoracija u sobi s nišom, oratoriju iznad kapele, kapeli, iznad kamenoga dvokrilnog stubišta koje vodi u potkrovlje, tajnikovoj primaćoj sobi, njegovoj sobi s nišom, u sobi s arhivom i još nekima.) Posebno lijepa bila je štukodekoracija providurove dnevne sobe u sredini koje je izvedena pozlaćena rozeta, dok su u stropnim kutovima bile još četiri manje, također pozlaćene, rozete. U toj sobi pod je bio prekriven mramornim *terazzom*, što je zapravo bila iznimka. Ostali su podovi u providurovoj rezidenciji bili prekriveni bijelim i crvenim drvenim kvadratima, dok je ista dekoracija, samo u kamenu, bila u većini reprezentativnih prostorija kompleksa. Utilitarni prostori, radne sobe i uredi, uobičajeno su imali podove od dasaka ili opeka. Nije poznato kako je bio točno riješen sustav grijanja, no u palači je popisano i devet kamina. Inventarom je zabilježen i opis kapele u palači. Počinje opisom ulaznih vrata i sustavom zaključavanja, zatim slijede podaci o ostalim otvorima glavnoga i bočnih pročelja. (Iznad vrata bio je ostakljen polukružni prozor, a na bočnima po dva prozora.) te o ostakljenju prozora bucama ili staklenim pločama. Mramorni oltar u kapeli bio je posvećen Bogorodici i na njemu se nalazila njezina slika u pozlaćenome okviru. Strop je bio ukrašen motivom Duha Svetoga i pozlaćenom vegetabilnom ornamentikom, dok je pod bio prekriven *terazzom*.

Prema navedenim opisima može se zaključiti da je providurova palača po svojem složenom prostornom rasporedu, oblikovanju vanjštine i opremljenosti prostorija morala biti reprezentativni primjer zadarskoga profanog graditeljstva 17. i 18. stoljeća. Tim više što je već i ranije valorizirana kao jedno od rijetkih baroknih profanih ostvarenja u samome gradu.³⁶ Naknadnim preinakama i pregradnjama, izvedenima poglavito tijekom 19. stoljeća, cjelokupan je kompleks (zajedno s prostorijama kneževe palače) velikim projektom preuređen u jedinstvenu cjelinu austrougarskoga Namjesništva u Dalmaciji³⁷ i time je zauvijek izgubio svoj izvorni izgled. Nestali su tragovi baroknoga oblikovanja vanjštine i

³⁶ Primjerice, Kruno Prijatelj navodi da se u doba baroka u Zadru po svojoj gradnji ističu upravo providurova palača, potom palača Fozze, palača Califfi iz 1623. godine, palača Janković i zgrada Zmajevićeva sjemeništa iz 1748. godine. Kruno Prijatelj, Barok u Dalmaciji, u: *Barok u Hrvatskoj* (Horvat, A., Matejčić, R., Prijatelj, K.), Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, Centar za povijesne znanosti, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1982., 679.

³⁷ O tome detaljno u: Stagličić, „Izgradnja kneževe i providurove palače u Zadru“, 88-89.; Stagličić, *Građevinska djelatnost u Zadru od pojave historicizma do 1. svjetskog rata (1868-1918)*, 129-132.; Stagličić, *Graditeljstvo u Zadru 1868.-1918.*, 55-57. U navedenim radovima objavljeni su i nacrti kompleksa kneževe i providurove palače iz 19. stoljeća, od kojih je posebno zanimljiv poprečni presjek obje palače iz 1831. godine (Na tome je presjeku prikazano stanje providurove palače prije izvedenih pregradnji s baroknim glavnim pročeljem i starom bunarskom krunom u dvorištu iz kojega se ide prema kneževoj palači.) kao i tlocrti njihova prizemlja i kata iz 1832. godine. (Na tlocrtima se vide izvedene

unutrašnjosti palače, dijelovi arhitektonskih ukrasa i nekadašnja raskošna oprema pojedinih prostorija. Stoga je danas teško sa sigurnošću suditi o kvaliteti izvedbe i izbora, kako graditeljskih, tako i umjetničkih cjelina i detalja. Ostaje neupitna činjenica da se upravo u 17. i 18. stoljeću, u razdoblju druge polovine mletačke uprave u Dalmaciji, kada se i sâm grad Zadar potvrđuje kao glavno upravno središte Venecije na našoj obali, formirao i uredio čitav građevinski blok providurove palače i da je, uz kneževu i kapetanovu palaču te zajedno sa zgradom oružane, postao najvažnije upravno i administrativno središte, ne više samo grada nego i cijele regije.

Arhivski prilozi:

Arhivski prilog 1.

ASVe. Senato Mar, registro 65., p. 160.

Ditto

Dalla sapp.ne hora letta si sono intesi li molti incomodi, che ricevono li R:³⁸i Padri di ?

Domenico di Zara per l'alloggio che viene fatto nel loro convento dalli Prov:ri nostri Generali in Dalmatia et Albania, poiche le angustie del loro picciolo mon:o così nel tempo del verno, come della state stano molto ristrette, ne è possibile, che per la causa sudetta la clausura sia osservata con quei debiti termini che ricerca la regola de buoni religiosi come sono d:i R:~i Pri: onde dovendosi per le cause sop:i e per altri convenie? rispetti trovarne casa capace per detti Prov:ri Gnal come anco consiglia con la sua seritt:a med:a letta il dilett:mo nob: nostro Nicolò Donado ritornato ultimam:ti da quella Provincia.

Landerà parte, che per stan?a de i Prov:ri nostri Gnali sia accommodata la casa di Ragione della S. H. che è vicina a i Palazzi de i Rettori nostri di Zara, che solleva esser habitata dai Camerlenghi di essa Città prima che per pubblica ordinatione si riducessero sopra il forte, nel qual accommodamento siano de i denari della S. H. spesi fino alla summa de ducati mille che tanti raccorda il sop:to dilett:mo nob: nostro Nicolò Donado, che vi sià per andar nell'accomodamento predetto la qual casa in occasione, chi non ci fossero nella Provincia.

Prov:i Gnali donerà serai?? per l'alloggio del Gov:ri delle militie di Zara, al quale viene adesso del denaro pub:co pagato l'affitti come si è sempre osservato di fare ed tutti li altri Gov:ri

pregradnje prizemlja providurove palače i planirane pregradnje njezina kata). Nacrti se čuvaju u DAZd-u.

³⁸ Napomena: oznakom upitnika u arhivskim prilogima bilježe se nečitka slova ili nečitki dijelovi teksta.

Nota che la pnt? parte fa nell'Eccmo Senato ballottata? Senza strettezza con tutto che fosse ballottata con essa nell'Eccmo Cott? ??.

1605 23 Dec. In Colfo

Arhivski prilog 2.

DAZd. Katastri Dalmacije iz 17. i 18. stoljeća; fond br. 6. Catastici delle fabbriche di pubblica ragione esistenti nella provincia di Dalmazia et Albania eretti per comando del fu proveditor generale Angelo Memmo nell'anno 1789 – kutija 36: 13-14.

Catastico Generale di tutte le Pubbliche Fabbriche esistenti nei quattro Riparti della Dalmazia, cioè in Zara, Spalato, Knin e Sebenico, le quali per ordine dell'Illustrissimo ed Eccellentissimo Signor Anzolo Memo 4to Proveditor General in Dalmazia ed Albania, ed in vigore della premessa Terminazione dell'E.S. del di loro Erezione, o Generali Ristauri per quanto ha potuto rilevare da luoco in luoco per ossequiato comando dell' E. S. gl'infrascritti Uffiziali Ingegneri, da quali ratificata viene la descrizione d'ogni Fabbrica colla propria Firma.

Zara, No. 1

Nel catastico in Venezia al 9

Palazzo Generalizio

Questa fabbrica è di Muro coperta di Coppi

Lunga passi _____ 39 _ Piedi _

Larga passi _____ 25 _ Piedi 4

Alta passi _____ 6 _ Piedi 2.

È divisa in quattro Piani

Il Pian Terreno somministra una Bariera esterna alla

Porta d'ingresso

Una sala Terrena _____ (ristauri annui 1784.)

Una Camera per uno degl'Uffiziali di Guardia __ con _____ (ristauri annui 1787.)

Un Camerin contiguo

Una Camera per altro Uffiziale di Guardia

Una Camera pel Sargente, con _____ (ristauri annui 1787.)

Una sotto Scala che serve di Prigione

Due Quartieri per soldati con Tavolazzi _____ (ristauri annui
 1786.)
 Due Prigioni, una dentro l'altra _____ (ristauri
 annui 1786/7.)
 Una Corte con Pozzo _____ (ristauri annui
 1784.)
 Una Caneva
 Un Camerin contiguo
 Un Camerin pel Canaver con _____ (ristauri annui
 1782.)
 Un Lougo contiguo.
 Una Corte morta con Sottoportico
 Tre Magazzeni sotto li sudetti
 Un Pasatizio, che conduce nella
 Corte detta Cavallerizza
 Una Scuderia _____ (ristauri annui 1786.)
 Una Rimessa
 Una Lissiera
 Un Passatizio contiguo alla Scudaria con
 Un Magazzino diviso in due luoghi, ed un Cortile
 Un Camerin delle Denonzie Secrete
 Una Scala secreta a bovolo con Sottoscala
 Un Archivio Vecchio, ora ridotto Cancellaria della Comunità __ (ristauri annui
 1782/89,
 come da Polizza in Filza al No.6. / Fran.co Zavoreo Cap.o Ing:n)
 Una Vecchia Cancellaria Prefetizia
 Una Scala di Pietra a due rami nella sala Terrena, il primo de quali conduce
 nel
 Primo Piano in Soler
 Esso somministra
 Tre Mezzadi e Una Credenza __ servono d'abitazione al Sopracomito __ __
 (ristauri generali
 1764), (ristauri annui 1787)
 Un Andietto, Due Camere, Una Sottoscala, Due Dispense __ servono d'abitazione
 al Mastro
 di casa, e ricevono l'Ingresso dalla Corte del Pozzo _____ (ristauri generali
 1764),
 (ristauri annui 1788)

Secondo Piano in Soler

A questo perviene dal secondo ramo dalla Scala si Pietra Sudetta

Esso contiene

Una Sala _____ (ristauri annui 1784)

Due Camere di Cancellaria ___ (ristauri generali 1764), (ristauri annui 1788)

Due Camere di Segretaria _____ (ristauri annui 1786)

Una camera di Credenzier

Una Credenza _____ (ristauri annui 1788)

Quattro Camere Nobili l'ultima con Trono _____ (ristauri annui 1786)

Una Camera con Arcova

Un Tinello _____ (ristauri generali 1784)

Due Luoghi per uso dello stesso _ (ristauri generali 1784)

Un andietto antecedente ad una Chiesetta con due Oratorietti Laterali _ (ristauri generali

1784)

Una camera dopo la suddetta

Un picciol Camerin, serve d'Off.o al Mag.? Di Prov.a _____ (ristauri annui 1784)

Un'Anticamera per gli Uffiziali _____ (ristauri generali 1781) _ (ristauri annui 1784)

Un' Anticamera per li Servi _____ (ristauri annui 1785)

Una Camera con Arcova, e _____ (ristauri annui 1781)

Due Camerini Laterali ad essa con _____ (ristauri annui 1788)

Una Camera contigua a ciascuno.

Una Terrazza sopra un Orto.

Un Andietto, Una Camera, Un Camerin contiguo ___ servono d'abitazione al Cameri:?

Tre Camerini inferiori con

Un Canevin. Servono questi per luoghi di dispensa, ed a questi si v'è dall'Andietto suddetto

mediante una Scala di legno.

Altro Andietto contiguo all'Anticamere degli Uffiziali _____ (ristauri annui 1785)

Una terrazza sopra i Portici della Corte morta ___ (ristauri generali 1784)

Un Corridor coperto di coppi, e sostenuto da Pilastrini di pietra, che conduce in

Una Cucina _____ (ristauri annui 1786)
 Una Spazza Cucina _____ (ristauri annui 1785)
*Un Andietto con Scala di Legno, che conduce nel
 Terzo Piano in Soler*
*Esso somministra tre Camere per l'abotazione de' Luochi _ _ _ (ristauri annui
 1786)*
*Dalla Sala del Secondo Pian in Soler si passa per mezzo d'una Scla Pietra a due
 rami in
 soffitta, al Primo Patto della Scala.*
 Un Camerin _____ (ristauri annui
 1782)
Nella Soffitta
*Luogo di Soffitta, Due Sottonatole ed un Andietto _ _ _ _ _ (ristauri annui
 1784)*
e servono per la servitù di S. C.
*Dall'abdiето contiguo all'Anticamera degl'Uffiziali
 si passa mediante Una Scala di Legno ne' luoghi,
 ove abita altra Servitù di. S. C., e contengono*
 Cinque Camere _____ (nuove aggiunte o diminu-
 zioni 1784)
Tutti questi luoghi servono d'abitazione a S.C.
Prov. Genal. E sua Corte.
È in buono stato con alcune mancanze.

Paolo Tironi Ten:te Ingegnere

The Palace of the Provveditore General of Damatia in Zadar during the Venetian rule

Krasanka Majer Jurišić
Croatian Conservation Institute
Ilica 44
10000 Zagreb
Croatia
E- mail: kmajer@h-r-z.hr

Summary

The palace of the governor general in Zadar was built in the early seventeenth century, following the Venice's establishment of the permanent administrator institution for the regions of Dalmatia and Venetian Albania. At that time, Zadar became the seat of the Venetian government for these regions. The intricate complex was composed of several buildings that, in addition to the main building that included the residence of the governor general as well as buildings assigned to other high officials and several inner courtyards. The palace was mentioned on numerous occasions in literature, and Marija Stagličić provided an exhaustive account of its history and of the architectural complex this building had made with the ducal palace. Yet recent investigations of archival sources have contributed towards better understanding of the circumstances surrounding its erection and its appearance in the second half of the Venetian administration.

In the time of the palace's building, the seventeenth century, its main façade had just one storey and its central axis contained a three-partite opening extending from the ground floor to the first floor. The form of that opening reveals features characteristic of façades of Venetian residential architecture around the turn of the seventeenth century. The early seventeenth century also saw building of the wing designated for the residence of the cavalry governor and formation of large internal courtyards. As early as 1648, the south-eastern part of the complex, as well as the governor's palace itself, saw considerable improvement. All of these building works, as well as those conducted in 1680, are described in the recently discovered archival sources.

There is more information about the palace in the nineteenth century. In addition to the names of craftsmen and engineers in state service, records also list smaller and more substantial repairs as well as expenditure. The period of the Venetian administration in Dalmatia ends with a record of the palace, its exter-

nal appearance and internal organization in the mentioned General cadastre and in the Inventory of public buildings (1789) containing a list of related objects in state ownership. This information supports the conclusion that the governor's palace, with its intricate spatial organization, external appearance and furnishing of the rooms, must have been a representative example of Zadar lay architecture in the seventeenth and eighteenth centuries. Unfortunately, later modifications and renovations that mostly took place in the nineteenth century transformed the entire complex (including the ducal palace) into an integrated whole for the needs of the Habsburg governorship in Dalmatia. Thus the complex lost its original appearance for ever.

Keywords: government palace, Venetian administration, governor general, Zadar, Dalmatia, archival documents